

SUSTAVNA I KVALITETNA PROVEDBA GRAĐANSKOG ODGOJA I OBRAZOVANJA PREPORUKE MLADIH

Ambidekster klub iz Zagreba je s partnerima, udrugom DrONE - udruga za društveni razvoj i neformalno obrazovanje iz Karlovca, Udrugom za ljudska prava i građansku participaciju PaRiter iz Rijeke te Nansen dijalog centrom iz Osijeka provodio projekt GO do jednakopravnog, solidarnog i uključivog društva! Projekt broja 2021-1-HR01-KA154-YOU-000020267 trajao je od 21.11.2021. do 20.5.2023., odnosno 18 mjeseci te je dio programa Erasmus+ koje financira Europska unija preko Agencije za mobilnost i programe Europske unije.

Kroz projekt su mladi dodatno educirani u području građanskog odgoja i obrazovanja s naglaskom na ravnopravnost, uključivost i solidarnost. Kroz projekt su organizirani dijalozi mladih i donositelja odluka te su mladi temeljem iskustava koja su stekli sukreirali preporuke za sustavnu i kvalitetnu provedbu građanskog odgoja i obrazovanja koje doprinosi ravnopravnosti, uključivosti i solidarnosti. Sadržaj preporuka je isključiva odgovornost organizatora, a preporuke su izrađene u suradnji s mladima i neformalnom mrežom organizacija GOOD inicijativom za sustavno i kvalitetno uvođenje građanskog odgoja i obrazovanja.

Sufinancirano sredstvima
programa Europske unije
Erasmus+

1. Zašto je građanski odgoj i obrazovanje važan? Što građanski odgoj treba uključivati i gdje se treba provoditi?

Građanska i socijalne kompetencija ključne su kompetencije prema Europskom okviru ključnih kompetencija za cjeloživotno učenje ([Preporuka Vijeća, 2018/C 189/01](#)). Građanski odgoj obuhvaća područja ključna za razumijevanje i snalaženje u suvremenim društvima te su i sami učenici i učenice uključeni u aktivnosti Erasmus+ projekta istaknuli da smatraju da je građanski odgoj važan kako bi učili o temama bitnim za svakodnevni život, o kojima smatraju da sada ne uče dovoljno u školi.

Svrha građanskog odgoja u školama bi prema mladima bila da mladi aktivno sudjeluju u zajednici, bolje se pripreme za život, raspravljaju o različitim društvenim temama pa i tabu temama te da se ostvari kvalitetnija komunikacija i suradnja među mladima te dijalog između mladih i ostalih društvenih skupina.

Potvrđeno je da je kroz građanski odgoj važno ne samo razvijati znanja, nego i vještine, kako praktične tako i intelektualne kao što su vještine kritičkog mišljenja i analize.

Uz sagledavanje tema iz perspektive vlastite zajednice, mladi su svjesni da je vrlo važno naučiti sagledati nacionalnu, europsku i globalnu dimenziju te njihov međusobni utjecaj.

Dodatno, potvrđeno je da kroz građanski odgoj trebamo razvijati stavove i odnos prema društvenim vrijednostima te odnos prema različitostima u društvu.

Mladi smatraju da bi građanski odgoj trebao dodatno razviti sljedeće vještine/kompetencije te ih bolje pripremu za punoljetnost i budući život:

- govorništvo,
- grupni rad, suradnja,
- rad na projektima,
- bolja zaštita okoliša i ekologije
- naučiti kako se informirati te razviti medijsku pismenost
- naučiti kako mogu sudjelovati u zajednici
- naučiti praktične životne vještine i kako funkcionira sustav (financijska i pravna pismenost).

Mladi bi voljeli početi s promjenama u školama, a zatim pridonijeti pozitivnim promjenama u mjestima i gradovima pa i u državi.

Mladi su se složili da je važno i u školi i dodatno izvan škole obrađivati područja vezana uz: ljudska prava, identitet, kulturu, kao i kulturnu različitost i interkulturalnost, međuljudske i društvene odnose te građansko političko sudjelovanje. Učenici i učenice smatraju kako bi bilo dobro da građanski odgoj i obrazovanje sadrži teme poput aktivnog sudjelovanja u zajednici i politici, uključujući izlaženje na izbore i glasanje, kako funkcionira vlada, kako glasati, kako se dijeli vlast i sl. Također, zanima ih kako osnovati volonterski klub jer žele primijeniti teoriju u praksu.

Učenice i učenike zanimaju pitanja održivog razvoja i ekologije u suvremenim društvima, kao i ekonomska pitanja koja uključuju i položaj radnika i poduzetnost. Zanima ih financijska pismenost - kako otvoriti bankovni račun u banci, kako funkcioniraju banke, što su porezi i sl. Vrlo im je važna medijska pismenost i pravna pismenost.

Učenici i učenice su osobito istaknuli da ih zanimaju i teme koje su danas u određenom položaju "tabu" tema, kao što su teme o menstruaciji i seksualna edukacija. Zanimaju ih i kritička analiza suvremenih društvenih problema te pojave mržnje i diskriminacije te navode da bi htjeli analizirati i prevenirati probleme koje vide u društvu kao što su seksizam i rasizam.

Uz građanski odgoj u školama koji bi trebao biti dostupan svim mladima, naglašava se i važnost neformalnog građanskog odgoja i obrazovanja te aktivnosti mladih u zajednici kroz volonterske i druge klubove te prilike za angažman pa i putovanja te upoznavanje drugih kultura, jezika i načina života u drugim sredinama.

2. Građanski odgoj i obrazovanje kao međupredmetna tema u školama

Učenici i učenice se slažu oko toga da je koncept građanskog odgoja i obrazovanja kao međupredmetne teme koja podrazumijeva da na svakom satu uče nešto što doprinosi građanskom odgoju dobar u teoriji, no opisuju kako ovaj način provedbe slabo funkcionira u praksi. Zato smatraju da ga treba i bolje provoditi i bolje pratiti provedbu, ali i da međupredmetna provedba nije sama po sebi dovoljna te treba razviti i dodatne oblike građanskog odgoja i obrazovanja kroz predmete i dodatne aktivnosti u školama. Kao neke od razloga zašto se međupredmetna tema ne provodi navode da su primijetili:

- nezainteresiranost i/ili nestručnost nekih profesora,
- nedostatak vremena u okviru nastave za ove teme, pretrpanost drugim sadržajima i sl.
- nedovoljno regulacije i provjere provodi li se građanski odgoj ili ne.

Razmjenom iskustava, zaključuju kako bi građanski odgoj i obrazovanje trebao biti obavezan predmet u školi. Ukoliko bi građanski odgoj ostao i međupredmetna tema, navode preporuke:

- motiviranje nastavnika za provođenje ovakvih tema (primjerice kroz nagrade, pohvale i sl.),
- međusobni dogovori nastavnika o načinu provođenja građanskog odgoja i temama koje će obuhvatiti,
- usuglašenost oko načina provođenja i bilježenja provođenja među svim školama,
- održavanje različitih događaja u zajednicama i nacionalno za podizanje svijesti o važnosti građanskog odgoja i obrazovanja.

2. Provedba predmeta ŠIZ - Škola i zajednica

Predmet „Škola i zajednica“ - ŠIZ je eksperimentalno proveden u Rijeci, a onda pripremljen za uvođenje kao fakultativni za Grada Zagreb za učenice i učenike 2. i 3. razreda srednjih škola u opsegu od 70 sati godišnje. Predmet kreće od toga da se sami učenici primijete pojavu ili problem u svojoj okolini koji ih brine te da ga tada detaljno istraže, a zatim i doprinesu njegovom rješavanju. Ta pojava ili problem je vezan uz neku od 11 tematskih cjelina, a neke od njih su vrlo bliske mladim ljudima, poput fizičke aktivnosti i sporta, medija, kulture, migracija i generacija, demokracije, ljudskih prava, jednakosti, ekonomije i okoliša. Nakon što mladi prepoznaju pojavu ili problem kojim se žele baviti, istražuju ga na različite načine koje dogovore te na kraju sami djelovati u zajednici kroz različite akcije koje odaberu. Uz to što nema fiksnog sadržaja, predmet je inovativan i u tome što nema ispita (usmenog ili pisanog), ali se ocjenjuje.

U školskoj godini 2022./2023. uključeno je više od 800 učenica i učenika 2. i 3. razreda kroz 70 sati, odnosno 2 sata tjedno, a edukaciju za provođenje je prošlo više od 90 nastavnika te je 36 zagrebačkih srednjih škola (strukovne, medicinske, gimnazije) uvelo fakultativni predmet Škola i zajednica (ŠiZ= koji će učenice i učenike učiti demokraciji). Predmet je problemski postavljen, i učenici na demokratski način sami biraju probleme na koje se žele fokusirati i onda uz pomoć nastavnika sami odlučuju kako će adresirati njihovo rješavanje.

Neke do tematskih cjelina vrlo su bliske mladim ljudima (fizička aktivnost, sport, mediji, kultura, migracije), neke su klasične (demokracija, ljudska prava, jednakost), a neke su one za koje ne znaju svi da su dio građanskog odgoja i obrazovanja (ekonomija, okoliš).

Učenici i učenice su istaknuli da im se ovakav predmet čini zanimljiv, ali da smatraju da nemaju svi dostatne informacije o njegovoj važnosti i korisnosti pa ga zbog toga neki možda neće izabrati pa predlažu da se i njih i roditelje informira te da se naprave neki satovi prikaza kako provedba izgleda.

Prednost fakultativne nastave jest ta što je provode profesori koji sami izaberu i motivirani su te što se radi u nešto manjim skupinama, a nedostatak joj je što neke vrlo važne teme neće uključiti učenice i učenike koji ne izaberu ovaj predmet.

Učenici i učenice smatraju da je dobro što se predmet ocjenjuje u srednjim školama jer je veliki pritisak za dobivanjem dobrih ocjena pa je ocjena ipak važan motivator učenicima da izaberu neki dodatni sadržaj koji od njih zahtjeva ulaganje vremena.

Dodatni motivatori su mogućnosti putovanja i uključivanja u aktivnosti izvan škole.

Preporuke za kvalitetniju provedbu:

- Predstavljanje predmeta roditeljima i učenicima na kraju prvog razreda, a prije biranja predmeta za sljedeću školsku godinu.
- Predlaže se da predmet predstavlja voditelj predmeta u suradnji s polaznikom ŠIZ-a. Pri predstavljanju izlažu se konkretni ciljevi, prednosti i iskustvo ovog predmeta kako bi ga se približilo i roditeljima i učenicima.

4. Provedba izvannastavnih aktivnosti građanskog odgoja i obrazovanja

U Rijeci je razvijena izvannastavna aktivnost u 2016. godini za koju su izrađeni prigodni udžbenici i nastavna pomagala ([dostupni na web stranici Grada Rijeke](#)). Aktivnost se provodi dva sata tjedno, a u istovjetnom ili ponešto modificiranom obliku provedba izvannastavne aktivnosti se proširila i na druge sredine (Grad Osijek, neka mjesta u Istri te u Krapinsko- zagorskoj županiji).

Zajednica aktivnih građana - ZAG je program građanskog odgoja i obrazovanja razvijen za osnovne i srednje škole Grada Zagreba koji se provodi kao izvannastavna aktivnost i ne ocjenjuje se, a svrha mu je pripremiti i osnažiti učenice i učenike za aktivno i odgovorno djelovanje u demokratskoj zajednici. Ciljevi i odgojno-obrazovna očekivanja ZAG-a: Ojačati interes za zbivanja u zajednici; Razviti pozitivne stavove o odgovornosti svakog člana za dobrobit zajednice; Osvijestiti važnost temeljnih demokratskih vrijednosti te potaknuti djelovanje u skladu s njima; Razviti kritičko razumijevanje društvenih, ekonomskih i političkih procesa te oblika uključenosti u donošenje odluka u zajednici; Razviti vještine i stavove potrebne za brižan odnos prema drugima i odgovorno djelovanje u zajednici. 5 ključnih tema unutar ZAG-a su: poticanje da o sebi, o drugima i svojoj zajednici razmišljaju kroz prizmu pravednosti, održivosti i brižnosti; ljudska prava i sloboda kao vrijednosti u zajednici, načini sudjelovanja, od sudjelovanja u izborima do volontiranja; poticanje na promišljanje o dostupnosti javne infrastrukture u njihovim zajednicama kao i da se upoznaju s radom različitih aktera koji djeluju u njihovim zajednicama; senzibiliziranje na različitost u zajednicama, na probleme diskriminacije kao i na identificiranje primjera solidarnosti s drugima; izazovi ekološke održivosti i ideje kako joj doprinostiti.

U temelju svih tema pristup je prema kojem učenici i učenice osvijeste svoja prava i odgovornosti u zajednici, identificiraju određene probleme u svojim zajednicama (od zlouporabe pozicije moći i nasilja do siromaštva i nedostatka zelenih površina), njihove uzroke i posljedice te u suradnji s drugima i na temelju osobnih iskustava te znanstvenih i stručnih uvida identificiraju moguća rješenja tih problema.

Komentari učenica i učenika vezano uz provedbu:

Učenici i učenice su naveli da mnogi nemaju dostatne informacije o aktivnosti pa ju zbog toga neki možda neće izabrati pa predlažu da se i njih i roditelje informira te da se naprave neki satovi prikaza kako provedba izgleda. Dodatno, dio učenica i učenika naglašava da u srednjoj školi učenici putuju na duljim relacijama te su mnogi pod pritiskom oko prosjeka ocjena pa će ih biti teže motivirati da ulažu vrijeme u aktivnost koja se ne vrednuje ocjenom i ne ulazi u prosjek. Stoga predlažu da se aktivnost u srednjoj školi ipak ocjenjuje ili da bude jasno kako se vrednuje, a da to ima pozitivan učinak za njihov nastavak obrazovanja. Također, kao pozitivan primjer navode da se u nekim školama kroz aktivnost potiče uključivanje u druge edukacije i skupove izvan škole što posebno pohvaljuju. Navode da im je taj dio aktivnosti izvan škole osobito zanimljiv i koristan te onda ta iskustva mogu podijeliti s kolegama u školama i tako sami sukreirati provedbu.

Preporuke:

- Predstavljanje aktivnosti roditeljima i učenicima prije mogućnosti biranja na način da se uključe iskustva ranijih polaznika.
- Razmotriti mogućnost uvođenja od 1. razreda OŠ uz metode i sadržaje prilagođene dobi.
- Građanski odgoj i obrazovanje bi trebao biti obavezan predmet, ali uz promjene u načinu vrednovanja. Razmotriti treba li ga ocjenjivati, možda to u OŠ nije nužno, ali u SŠ su učenici i učenice skloniji ocjenjivanju. Ipak, vrednovanje ne treba provoditi na klasičan način da se vrednuje primarno znanje, već naprotiv angažman na projektima.
- Potrebno je provesti procjenu potreba prije izrade kurikulumu te mlade uključiti u izradu kurikulumu.
- Ključna je kvalitetna edukacija nastavnika i stručnih suradnika te praćenje njihovog rada i dodatne kontinuirane edukacije.
- Određeni udio u satnici trebaju imati aktivnosti na terenu i suradnja s udrugama i ostalim dionicima u zajednici. Poželjno je poticanje angažmana u različitim inicijativama i udrugama te sudjelovanje na Erasmusu kao dio građanskog odgoja i obrazovanja.

- Korištenje neformalnih metoda učenja i horizontalnost provedbe na način da se teme iz građanskog odgoja povezuju s drugim nastavnim predmetima.
- Bilo bi korisno uključiti i roditelje pa da djeca i mladi provode radionice za roditelje.
- Za dodatnu promociju predlažu se putujući primjeri dobre prakse i međusobne posjete škola kako unutar istih, tako i iz različitih jedinica lokalne i područne samouprave te prigodne smotre i nagrađivanje zanimljivih projekata.

Sufinancirano sredstvima
programa Europske unije
Erasmus+